

Голові спеціалізованої вченої ради Д 35.051.17.
в Львівському національному університеті
імені Івана Франка
професорові Денисенкові В. М.

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата політичних наук, доцента
Дорош Лесі Олексіївни на дисертацію
Омара Мохамеда Алі Адріса
«Ненасильницький політичний протест в Україні в умовах
демократичної трансформації»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за
спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

У світлі трансформацій політичної системи, що відбуваються на різних рівнях (локальному, регіональному, глобальному), проблематика з'ясування якості політичних режимів, що визначається окрім іншого мірою участі громадян у політиці набуває щораз більшої актуальності. Бачимо, що становлення демократичного режиму в Україні відбувається на тлі перманентних соціально-економічних і політичних криз як внутрішньодержавного, так і зовнішнього походження. Процес українського демократичного транзиту супроводжується масовими формами мирного протесту, які залишаються одним із ефективних засобів не лише повалення недемократичних політичних режимів, а й корегування існуючого політичного ладу держави.

У світлі вищесказаного, очевидно, що вітчизняна школа політичної науки сьогодні повинна системно підходити до з'ясування проблеми пошуку адекватних форм політичної участі населення, виявлення їх реального впливу на стан справ в державі. Йдеться у тому числі й про феномен ненасильницького протесту як прояву громадської активності, що визначає та впливає на процеси демократичної трансформації України на початку ХХІ століття.

З огляду на це, дисертація Омара Мохамеда Алі Адріса, що має за мету обґрунтувати нормативну базу, інституційну структуру і практику ненасильницького протесту в Україні на етапі переходу від авторитаризму до демократії в контексті світового досвіду (с. 4), є вкрай своєчасною. Посилос

Завідуюча канцелярія		
ЛНУ імені Івана Франка		
Вхідний №	879	
18.	05	20 17

значення такого дослідження й намагання автора розглянути ненасильницький політичний протест в Україні у контексті світового досвіду мирних переходів до демократії (с. 5).

На основі ґрунтовної джерельної бази та аналізуючи основні концептуальні моделі й теорії, що розкривають специфіку ненасильницького протесту як суспільно-політичного явища, дисертант запропонував комплексне бачення феномену ненасильницького політичного протесту. Йдеться про трактування останнього у контексті інших категорій політичної науки, соціологічних та філософських понять, що дало змогу автору з'ясувати сутнісні риси ненасильницької протестної участі, виявити її типологічні характеристики в умовах українських реалій. Дисертант справедливо зауважує, що концептуальні засади ненасильства як ідеології та руху тісно пов'язані із політичною доктриною пацифізму та релігійно-філософськими настановами (с. 27). Дослідницький інтерес викликає аналіз концепції «відносної деривації» Т. Р. Карра й стратегії ненасильницького протесту Дж. Шарпа (с. 30–36). Слід погодитися із тезою здобувача про те, що необхідною умовою успішної боротьби громадян за свої права є наявність у суспільстві соціального капіталу й солідарності (с. 40–43).

Окремо слід виділити намагання дисертанта довести, що законодавча база ненасильницького протесту є відносно вужчою, аніж його нормативно-правова основа, оскільки закони створює держава, а правові норми – суспільство у процесі історичної еволюції (с. 52). Важливим для розуміння правових засад ненасильницького протесту є аналіз основних принципів організації та проведення мирних зібрань, що включають презумпцію на користь проведення зібрання, позитивне зобов'язання держави щодо сприяння мирним зібранням та їх захисту, законність, пропорційність, недискримінацію, належну адміністрацію, відповідальність адміністративних органів тощо (с. 46–57). Ґрунтовний аналіз законодавчої бази організації мирних форм протесту в Україні та низці країн світу дозволив авторові зробити висновок про те, що

вітчизняне законодавство потребує доопрацювання із подальшою імплементацією міжнародного досвіду у цій сфері (с. 67).

Новизна роботи полягає також у використанні неінституціоналізму як базової методології дослідження та намаганні автора проаналізувати інституційну структуру ненасильницького політичного протесту, зокрема визначити роль та форми ненасильницького спротиву у діяльності організацій громадянського суспільства, політичних партій тощо (с. 71–73; 75–78). Дисертант стверджує про відносну слабкість цих інституцій, нездатність очолити ефективний рух протесту, втримати здобуті переваги, та зазначає, що громадянське суспільство «поки не спромоглося сформувати системну матрицю та конкретні чіткі механізми впливу на соціальне середовище та поточну політику у позареволюційний час» (с. 81).

Окрім цього автор, враховуючи досвід регіоналізації України, намагається з'ясувати особливості регіональних ідентичностей, що домінують в окремих регіонах нашої держави, виявити фактори, що посилюють соціокультурні розбіжності серед населення (відмінності соціально-економічного розвитку, специфіка формування політичної культури населення різних регіонів тощо), які породжують протестні рухи на регіональному рівні, що головню проявляються у посиленні сепаратистських настроїв (с. 112). Дисертант зазначає, що в інших країнах (до прикладу, у Франції) регіональна ідентичність зазвичай існує паралельно, а не всупереч національній, а соціокультурні розбіжності не є такими вираженими (с. 90–91).

Варто відзначити й спробу автора розкрити спільне та особливе у структурному, процесуальному та технологічному вимірах масових акцій ненасильницького протесту в Україні та світі під час політичних трансформацій. Автор приходить до висновку про значення національної специфіки при мирному переході від авторитаризму до демократії, аналізуючи реалізацію політики ненасильницького протесту в країнах Центральної та Східної Європи, Північної Африки й Близького Сходу (с. 133, 135–138; 139–150). Спільними характеристиками мирних протестів в Україні й світі є те, що у

них відчутні намагання впровадити «демократію знизу». Масові акції протесту виникали в умовах кризи взаємодії влади із суспільством за активної участі в акціях непокори молоді й студентства. Горизонтальність структури акцій протесту визначається й дією сучасних засобів масової комунікації: у 1990-ті рр. це були лише традиційні ЗМІ, починаючи із 2000-х рр. до них додаються соціальні мережі та інші новітні інформаційні технології (с. 172–173).

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації мають достатнє теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування. Це обумовлене великою кількістю проаналізованих здобувачем наукових праць, нормативно-правових та інших документів щодо правової бази й інститутів ненасильницького протесту в Україні та світі, а також соціокультурних чинників, що визначають його регіональну специфіку; апробацією результатів дослідження на науково-практичних конференціях різного рівня, а також використанням сучасних загальнонаукових та спеціально-наукових методів дослідження, наукових напрацювань щодо проблематики політичної участі загалом та ненасильницького протесту зокрема на сучасному етапі утвердження та трансформації України як суверенної держави.

Основні положення та результати дослідження викладені в 11-ти публікаціях, зокрема у трьох статтях у наукових фахових виданнях за галуззю політичні науки, у тому числі двох – у закордонному фаховому віснику, шести тезах та матеріалах науково-практичних конференцій за міжнародною участю. Опубліковані наукові праці та автореферат дають достатнє уявлення про зміст дисертації, її структуру, теоретичні висновки, а також адекватно відображають основні положення наукової новизни та висновки дисертації.

Відзначаючи позитивні аспекти дисертації, водночас потрібно висловити окремі зауваження, які можуть бути вектором для поглиблення дисертантом наукових розвідок у царині дослідження форм ненасильницького протесту в Україні та світі:

- так, у роботі детально проаналізовано концептуальні засади ненасильницького протесту, однак зміст розділу, присвячений цьому аналізу,

не дає уявлення про те, якому із зазначених концептів дисертант віддає перевагу;

- у контексті вищезазначеного зауваження слід відзначити незбалансованість за обсягом змістових частин аналізу наукової літератури. Зокрема, порівняно багато уваги автор приділяє працям, в яких розкриваються теоретико-методологічні аспекти демократичного транзиту, розвитку громадянського суспільства, розгляд ж літератури, присвяченої дослідженню практики організації ненасильницького протесту, у тому числі й на регіональному рівні, є досить побіжним;

- відомо, що однією з фундаментальних засад забезпечення спокою і ладу в суспільстві є соціальне партнерство. Йдеться про взаємини держави, громадських організацій і профспілок, а також організацій роботодавців у просторі групового представництва інтересів. Відтак, більш детального обґрунтування потребує позиція автора щодо цієї проблематики, головню ролі соціальних взаємодій для започаткування, розгортання та підтримки масових форм активності та протесту;

- окрім цього більш детальнішого простеження потребує динаміка створення мереж громадських організацій на теренах України (кількісний показник) та трансформація їх ролі під час акцій протесту (якісний показник).

Попри те, наведені зауваження не впливають на зміст дисертації і не применшують її наукової та практичної цінності, а лише пропонують можливі шляхи подальшого розвитку та вдосконалення досліджуваних проблем. Робота виконана на належному теоретико-методологічному рівні, є цілісною та завершеною, а її зміст відповідає паспорту спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Тема дисертації є актуальною, її структура є добре продуманою, матеріал викладено логічно та послідовно. Отримані у роботі наукові результати сукупно розв'язують важливу проблему, що виявляється в теоретичному обґрунтуванні значення ненасильницького протесту як форми політичної участі

у ході демократичних трансформацій у нашій державі та у світі. Основні результати достатньо повно викладені в опублікованих працях автора.

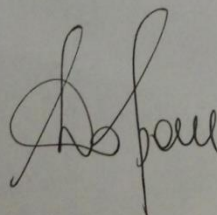
Висновки до розділів та загальні висновки дисертації є достатньо обґрунтованими, а пропозиції мають практичну значущість. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації та не містить інформації, що не наведена у дисертаційній роботі.

Подана до захисту дисертація Омара Мохамеда Алі Адріса «Ненасильницький політичний протест в Україні в умовах демократичної трансформації» є самостійним і оригінальним науковим дослідженням, яке містить раніше не захищені наукові положення, отримані автором нові науково обґрунтовані результати в галузі політичні науки.

Дисертація і автореферат відповідають вимогам п. п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р. (із змінами), а здобувач Омар Мохамед Алі Адріс заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології
та міжнародних відносин
Національного університету
«Львівська політехніка»

Л. О. Дорош

Підпис Дорош Л. О. підтверджую:
Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»

Р. Б. Брилинський